

Ralph G. Feltham: Příručka diplomata.

1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 262 stran (název anglického originálu: *Diplomatic Handbook*), ISBN 80-86429-13-X (signatura knihovny ÚMV 50 677 PK).

Příručka diplomata je aktualizovaným překladem anglické publikace *Diplomatic Handbook*. Do češtiny ji v letech 2000 a 2001 přeložili studenti Diplomatické akademie Ministerstva zahraničních věcí v Praze, redakci překladu provedl ředitel Diplomatické akademie Milan Jakobec. Ten je také autorem předmluvy k českému vydání, v němž představuje knihu jako „diplomatickou kuchařku“. V předmluvě je čtenář seznámen se skutečností, že recenzovaná kniha je po třiceti letech první publikací v českém jazyce, která shrnuje základní znalosti a dovednosti diplomata a základní fakta o subjektech působících v mezinárodních vztazích, a proto se od ní očekává, že přispěje k popularizaci diplomacie u nás.

Text příručky je rozčleněn do jedenácti kapitol a šesti dodatků, v závěru je doplněn rejstříkem. Kapitoly mají různý rozsah, od deseti (*Diplomat a média*) do čtyřiceti stran (*Mezinárodní organizace a Úmluvy mimo rámec OSN*). Jednotlivé kapitoly knihy jsou pojaty samostatně, není nutné knihu číst od začátku do konce. Odpovídá tak svému názvu příručka, čtenář si může vybrat téma, které ho zajímá, a kdykoli se k němu vrátit; pokud naopak některou z kapitol přeskočí, nemá to vliv na porozumění jiné části. Obsahově publikace pokrývá nejdůležitější otázky, související s organizací zahraničních styků států, s fungováním diplomatických misí a konzulárních úřadů, a poskytuje základní informace o více než čtyřiceti mezinárodních organizacích a sdruženích. Dále nabízí stručný úvod do problematiky mezinárodního práva, především v těch oblastech, které mají přímý vztah k realizaci zahraniční politiky, a zabývá se mezinárodními konferencemi a vystupováním diplomata ve sdělovacích prostředcích. Zvláštní pozornost si zaslouží připojené dodatky. Jde o šest zcela nesourodých témat (společenské podniky, mezinárodní zkratky, islámské svátky, životní prostředí, slovníček a nešíření jaderných zbraní), zpracovaných částečně formou plynulého textu a částečně formou abecedního přehledu (zkratky a slovníček), což ale v tomto případě nemůže být vnímáno jako charakteristika negativní, ale spíše jako přednost. Pro diplomata i pro laického čtenáře spočívá hlavní přínos dodatků v tom, že mu nabízejí ve stručné verzi důležité informace, které by jinak musel složitě dohledávat.

Záběr publikace je velmi široký a v tomto směru je recenzovaná kniha opravdu na českém trhu novinkou. Nabízí v jediném svazku čtenáři informace, které by musel vyhledávat v samostatných publikacích a v české odborné literatuře nebo v zahraničních zdrojích. Zároveň je však zřejmé, že do 262 stran není možné shrnout poznatky o jednotlivých tématech tak, aby byly podchyceny v celé své šíři a hloubce. Jak ale vyplývá z redaktorovy i autorovy předmluvy, kniha si neklade žádné vysoké vědecké cíle (v textu je použito jen šest poznámek pod čarou, vesměs komentujících překlad, kromě jediné zmínky na straně 195 chybí odkazy na další literaturu) a snaží se poskytnout hlavně základní informace. Jednoduchostí zpracování neklade na čtenáře požadavek orientace v oboru.

První kapitola, nazvaná *Diplomatické styky*, patří k těm stručnějším (10 stran). V jejím úvodu autor popisuje politické, ekonomické a informační změny, probíhající v mezinárodním společenství, jakož i rozdílnost jejich vnímání „řadovými občany“ a diplomaty. Zatímco obyčejní lidé do svého každodenního života přijímají mezinárodní změny pasivně, musejí se diplomaté zamýšlet nad jejich dlouhodobými důsledky, logicky analyzovat jejich příčiny a následky. Současné dění je ovlivňováno změnami všech uvedených typů, podle autorova názoru se nacházíme v *nejistém a nestabilním období přechodu*. Za nevlivnější faktory označuje ekonomickou liberalizaci Číny, sjednocování Evropy, vzestup mezinárodního terorismu, ohrožení globálního životního prostředí, existenci dalších globálních problémů, masovou migraci, etnické čistky a znehodnocení *Charty OSN* (Feltham, 2003, s. 15). Dnešní diplomaté musejí být schopni rozumět i takové politice, vzhledem ke

složitosti dnešní situace se i diplomacie stává komplexnější, náročnější a profesionálnější (Feltham, 2003, s. 16).

Po úvodním slovu autor přímo a bez oklik přistupuje k otázce navazování diplomatických vztahů a zřízení stálých diplomatických misí. V souladu s *Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích* z roku 1961 a s obvyklou praxí definuje funkce mise, kategorie vedoucích misí a jejich tituly, zmiňuje se o institutu *agrément* (což je předběžný souhlas přijímajícího státu s osobou vedoucího mise). V textu je dále otištěna anglická a česká verze vzoru pověřovací listiny. Stručně jsou zde vyjasněny i takové záležitosti, jako je datum převzetí funkce, státní příslušnost vedoucího a dalších členů diplomatické mise, akreditace diplomata ve více státech a v mezinárodních organizacích, sídlo mise, velikost mise a institut prohlášení diplomata za *personu non grata*. Závěrečná část první kapitoly je věnována méně obvyklým situacím jako udržování diplomatických styků bez stálé mise a omezení nebo přerušení diplomatických styků a důsledkům těchto situací.

V šestistránkové druhé kapitole s názvem *Ministerstvo zahraničních věcí* najde čtenář základní informace o organizaci a funkci ministerstev zahraničních věcí a o vztazích s vlastními misemi v zahraničí, s misemi cizích států na vlastním území a s diplomatickým sborem jako s celkem.

Třetí kapitola má název *Diplomatická mise* a uvádí čtenáře do organizace diplomatické služby. Pomocí *Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích* definuje základní pojmy (vedoucí mise, členové mise, členové personálu mise, diplomatický personál apod.). Autor vysvětluje úkoly jednotlivých oddělení mise a pracovní náplň členů mise, kteří v nich pracují. Předmětem třetí kapitoly jsou též procedury, spojené se jmenováním členů mise, s jejich příjezdem a odjezdem. Laika rozhodně zaujmou vzory dopisů (v českém a anglickém jazyce), které jsou předávány při nástupu a ukončení funkce vedoucího mise. Závěrečná část této kapitoly je věnována osobě diplomata, vyjmenovává požadované odborné a profesní znalosti a osobní vlastnosti.

Čtvrtá kapitola s názvem *Protokol a procedury* vysvětluje celou řadu ceremoniálních a protokolárních pravidel, která se ve vztazích mezi státy dodržují. Nejprve seznamuje čtenáře s pravidly, podle nichž se určuje pořadí vedoucích misí, pořadí členů mise a postavení diplomatů ve státním diplomatickém protokolu (zde autor popisuje britskou praxi). Definuje výraz *diplomatické listiny* jako seznam vedoucích diplomatických misí a mezinárodních institucí a dokumentu, poskytujícího řadu důležitých informací o diplomatickém sboru. Podrobně se zabývá jednotlivými typy diplomatické korespondence i osobní komunikací mezi zastupitelskými úřady a vládou přijímajícího státu. Autor se dále věnuje otázce demonstrací, vyvěšování státních vlajek vysílajícího státu, zběžně pak odívání diplomatů, státním obřadům a pravidlům chování v případě vyhlášení státního smutku.

Obsah páté kapitoly *Diplomatické výsady a imunity* vyplývá již z jejího názvu. V úvodu autor vyjmenovává mezinárodní smlouvy, upravující tento institut. K tématu přistupuje obvyklým způsobem, nejprve se zabývá výsadami a imunitami diplomatické mise (nedotknutelnost místností a majetku mise, listin, dokumentů, archivu, diplomatických zavazadel, svoboda spojení, daňová imunita, celní imunita). Popis jednotlivých oprávnění není ničím více než zjednodušeným popisem a základním komentářem *Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích*, autor se nepouští do žádného hlubšího rozboru ani neuvádí konkrétní případy. Dále se zabývá osobními výsadami a imunitami s tím, že nejprve definuje jejich osobní i časovou působnost. Plný rozsah výsad a imunit náleží diplomatům a jejich rodinným příslušníkům, podle dohody mezi státem a mezinárodní organizací rovněž zástupci státu u mezinárodní organizace. Omezené výsady a imunity požívají nediplomatictí zaměstnanci mise, včetně svých rodin, a ti z diplomatů, kteří jsou občany přijímajícího státu. Opomenuty nejsou ani povinnosti diplomatů v přijímajícím státě. Některé právní termíny a formulace jsou v příručce přeloženy bez přihlídnutí ke znění českého překladu *Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích*, vyhlášené pod č. 157/1964 Sbírky zákonů. Není samozřejmě povinností překladatelů držet se přísně vyhlášeného českého textu, ne-

přesným překladem by však nemělo docházet ke změně obsahu normy jako např. uvedení *odkazovatele* místo *odkazovníka* (Feltham, 2003, s. 63).

O šesté kapitole, pojmenované *Konzulární úředníci a konzulární úřady*, je možné říci, že jde o obměnu kapitol 3 a 5. Zabývá se totiž fungováním konzulárních úřadů a konzulárními výsadami a imunitami. Autor zde stejně jako v případě diplomatických misí popisuje normy, upravující zřizování konzulárních úřadů, jejich funkce, druhy a třídy konzulárních úředníků, pravidla pro jejich jmenování i ukončování jejich funkce. Výsady a imunity podle konzulárního práva jsou stejně jako diplomatické rozděleny do dvou skupin, tj. jako oprávnění úřadů a oprávnění konzulárních úředníků. Závěr této kapitoly je věnován zvláštnostem, které jsou spojeny s výsadami a imunitami honorárních konzulárních úředníků.

Sedmá kapitola *Organizace spojených národů* patří s třiceti šesti stranami k těm rozsáhlejším. Je rozdělena do tří částí. První z nich vymezuje cíle a funkce OSN a charakterizuje pracovní náplň hlavních orgánů OSN. Až na několik výjimek (např. zmínka o nově ustaveném Mezinárodním trestním soudu a o Mezinárodním trestním tribunálu pro bývalou Jugoslávii v souvislosti s Mezinárodním soudním dvorem) jde o nepřilišitě hluboký komentář k jednotlivým ustanovením *Charter OSN*. Zvláštní pozornost je věnována mírovým operacím OSN, včetně charakteristiky jednotlivých typů operací. Druhá část se skládá z nastínění činnosti osmnácti vybraných specializovaných organizací OSN. Poskytuje stručné informace o vzniku, funkcích, cílech, orgánech a sídle Organizace pro výživu a zemědělství, Mezinárodní agentury pro atomovou energii, Mezinárodní organizace pro civilní letectví, Mezinárodního měnového fondu, Skupiny Světové banky apod. Závěrečná část sedmé kapitoly doplňuje komplexní pohled na systém OSN povrchní charakteristikou nejvýznamnějších přidružených orgánů (komisí, konferencí, fondů, institutů, programů, organizací a úřadů).

Osmá kapitola, pojmenovaná *Mezinárodní organizace a Úmluvy mimo rámec OSN*, je nejrozsáhlejší částí příručky. Navazuje na kapitolu předcházející. Představuje více než čtyři desítky mezinárodních organizací i neformálních sdružení států. Čtenář v ní najde nejvýznamnější evropské instituce (Radu Evropy, Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, podrobně zpracovanou Evropskou unii, ale i Evropský hospodářský prostor a Evropské sdružení volného obchodu aj.), významné světové aktéry (commonwealth, NATO, OECD, Světovou obchodní organizaci) i nejrůznější regionální sdružení (Ligu arabských států, Africkou unii, Sdružení národů jihovýchodní Asie /ASEAN/ aj.). Jednotlivá sdružení jsou seřazena abecedně podle anglických názvů. Jejich charakteristika není jednotná, autor a překladatelé uvádějí u každé instituce ty informace, které považují za nejdůležitější. Tato kapitola je svou informační kapacitou a encyklopedickým zpracováním velmi užitečná a originální. Bude-li se čtenář k příručce opakovaně vracet, bude to nejspíše právě kvůli osmé kapitole.

Devátou kapitolu s názvem *Mezinárodní právo a jeho užití* autor uvádí citátem, který celé mezinárodní právo zpochybňuje z důvodu autonomie jeho tvůrců a nedostatku sankcí. I když autor citát předkládá jako téma k diskusi a nastiňuje názory zastánců i odpůrců mezinárodního práva, sám volí neutrální střední cestu a diplomatům mezinárodní právo představuje spíše jako předmět studia, s nímž je však nutné zacházet opatrně (Feltham, 2003, s. 168). V první řadě se zabývá problematikou mezinárodních smluv jako nejdůležitějšího pramene mezinárodního práva. Charakterizuje druhy smluv a jednotlivé kroky vedoucí k uzavření smlouvy (plné moci, negociace, autentifikace, podpis, ratifikace, akceptace, přistoupení, výměna a uložení ratifikačních listin a registrace smluv). Samostatnou zmínku si zaslouží uvedení vzoru textu plné moci. Z otázek smluvního práva autor neopomíjí ani strukturu smluv, důvody neplatnosti a způsoby ukončení. Dále se zabývá politickým (a diplomatickým) azylem a vydáváním pachatelů trestných činů, uznáváním států a vlád, rozsahem suverenity a jurisdikce a problematikou státního občanství.

V úvodu této kapitoly autor tvrdí, že si je vědom, že „otázky mezinárodního práva nemohou být zredukovány na jednoduchá zobecnění a na nepřesnou právní terminologii“ (Feltham, 2003, s. 168). Přesně k tomu ale v deváté kapitole dochází. Jedna věc je zjednodušení a vynechání detailů, v tomto směru nemají výtky proti devatenáctistránkové kapitole smysl. Na druhé straně, a to nemile překvapí čtenáře, který se v mezinárodním právu trochu orientuje, profesionální komolení a nepřesné překlady právních pojmů, a to především těch, které mají v českém právním názvosloví pevné místo. Např. pro pojem uznání je uveden jako synonymní výraz *rekognice* (Feltham, 2003, s. 167). Ten se ale v českém překladu vůbec nepoužívá, protože pro českého právníka je spojen s úkonem v trestním řízení. V souvislosti s přistoupením ke smlouvě se text zmiňuje o *adherenci*. I zde jde o přímý překlad anglického výrazu, v češtině se spíše držíme zavedených výrazů akcese a adheze.¹ Ze židle mezinárodního právníka nepochybně nadzvedne originální vazba *existující normy*, kterou překladatelé použili pro *kogentní normy*. Jde přitom o jeden z nejdůležitějších pojmů, s nimiž se v mezinárodním právu můžeme setkat, a jeho svobodomyšlný překlad proto není na místě. To společně s dalšími drobnými nepřesnostmi vyvolává ve svém souhrnu dojem, že se překladatelé v mezinárodním právu příliš neorientují a že českou právní terminologii neznají. Rozhodně jde o jedno z nejslabších míst práce a čtenář by měl k deváté kapitole přistupovat obezřetně.

Desátá kapitola *Konference* je nazvána stručně, ale přitom výstižně. Nezabývá se mezinárodními konferencemi jako jedním z prostředků vyjednávání, její těžiště spočívá v popisu procedurálních pravidel a *konferenčního managementu*. V úvodu představuje celou řadu druhů mezinárodních konferencí podle jejich formy a cíle. Vysvětluje základní pojmy, spojené s přípravou a průběhem jednání, jako je např. agenda, pozorovatelé, pověření, záznamy či hlasování. Zvláštní pozornost autor věnuje procedurálním pravidlům používaným v orgánech OSN. *Konferenční management* definuje jako „*schopnost předsedajícího a jeho znalost praxe a procedur konference*“ (Feltham, 2003, s. 186). V souladu s tímto vymezením se v příslušné podkapitole zabývá funkcí předsedajících (funkce rozděluje na procedurální a *substantivní*) a rolí sekretariátu. V závěru kapitoly stručně charakterizuje institut konferenční diplomacie, vymezuje hlavní politické skupiny a na příkladu konference o mořském právu ilustruje vytváření *ad hoc* skupin.

Jedenáctá kapitola, která má název *Diplomat a média*, je otevřena citátem bývalého amerického prezidenta Clintona o tom, že největší výzvou pro Ameriku na počátku 21. století je příchod informačního věku a globální společnosti. Následující autorův text je ze široké škály produktů informačního věku věnován televizi a možnosti jejího použití v diplomacii. Televizní revoluce zasáhla tvorbu zahraniční politiky. Ještě nedávno vytvářela zahraniční politiku vzdělaná, politicky uvědomělá elita. Dnes musí být při jejím koncipování brán zřetel i na veřejné mínění, formující se napříč národem bez ohledu na vzdělanost a odbornost, na základě informací prezentovaných ve všudypřítomné televizi. Diplomacie se tak musí vyrovnávat s emocionálním tlakem (s očekáváními veřejnosti). Logicky se v tomto prostoru začíná ustavovat *mediální diplomacie*, kterou autor definuje jako „*proces vyjednávání, v němž vlády využívají televizního prostředí k veřejnému formování politiky vůči ostatním zemím, a to s ohledem na ovlivnění výsledku sporu*“ (Feltham, 2003, s. 197).

Televizní prezentaci autor vnímá jako příležitost zlepšit pověst země v zahraničí, vysvětlit její jednání a jako možnost, na niž by diplomaté měli reagovat pozitivně a profesionálně. Na šesti stránkách nabízí podrobného průvodce diplomata televizním interview. Před vystoupením si diplomat musí uvědomit, proč je vůbec k rozhovoru vyzván, musí diagnostikovat svůj cíl, musí se přizpůsobit okolnostem průběhu rozhovoru (živé vysílání nebo záznam, místo natáčení, počet účastníků apod.). Autor doporučuje vyvarovat se improvizovaných interview (na letištích či na recepcích). Diplomata musí svou strategii při rozhovoru přizpůsobit strategii reportéra, jeho snaze najít senzaci a vytvořit dokumentární drama a přitom by měl v divácích zanechat dobrý dojem o sobě a o své zemi.

Diplomat by měl působit jako soustředěný, přesvědčivý, spolehlivý, čestný a srdečný člověk, protože jeho prezentace ovlivňuje posluchače daleko více než obsah sdělení. Diváci díky televizní obrazovce intenzivněji vnímají způsob, jímž jsou jim informace podávány, než to, co je jim sdělováno. Autor formuluje osmnáct doporučení, kterými se má diplomat při mediální prezentaci řídit, a shrnuje základní pravidla pro práci s hlasem, řeč těla a zevnějšek. Tato část kapitoly je velmi čtivá a přitom poučná, ocení ji nejen diplomaté, ale všichni, kteří kdy budou mít příležitost prezentovat své názory nebo výsledky své práce v televizi.

V úvodu Milana Jakobce se můžeme dočíst, že „v češtině tak vychází vskutku unikátní publikace, jež plně odráží stav současného, bouřlivě se měnícího světa“ (Feltham, 2003, s. 10). S tímto tvrzením lze souhlasit jen s výhradami. Recenzovaná příručka je vskutku originální, podobná publikace dosud nebyla v České republice dostupná. Hůře v ní ale budeme hledat odraz současných světových změn. V tiráži, v úvodu i na zadní straně knihy je uvedeno, že příručka je *aktualizovaným* překladem sedmého anglického vydání z roku 1998. Reflexí změn, k nimž došlo od vydání anglické verze, ale najdeme jen těžko. Překladaťelé sice neopomíjejí rozvoj evropské integrace, vznik Africké unie, ustavení Mezinárodního trestního soudu nebo summit v Johannesburgu, mimo jejich pozornost zůstávají však takové události jako boje v Kosovu, svržení Talibánu v Afghánistánu nebo teroristické útoky v září 2001. V *Příručce diplomata* by nikdo nehledal jejich politickou analýzu, pokud má ale kniha odrážet současné dění, mohla obsahovat alespoň zmínku o tom, zda tyto události ovlivnily i diplomatickou praxi.

Zklamán bude čtenář, který nepřeskočí předmluvu a dočte se v ní, že se na aktualizaci podílely i příslušné odbory Ministerstva zahraničních věcí České republiky, a na základě toho bude v následujícím textu očekávat bohaté zmínky o české diplomatické praxi (Feltham, 2003, s. 10). Kromě několika skromných autorových poznámek o britské diplomacii a několika překladů vzorů diplomatické korespondence do češtiny se však na praktické informace bude těšit marně.

Slabou stránkou recenzované publikace jsou některé části překladu, kdy překladaťelé zůstali v zajetí anglického slovního pořádku a anglických formulací, a přeložené věty tak budou znít českému čtenáři nepřirozeně nebo jejich význam nebude jednoznačný. Např. „*práva na vynětí z jurisdikce osoby, která má na takovou ochranu právo*“ (Feltham, 2003, s. 64), nebo „*Liga arabských států je sdružení zemí se společným dědictvím*“ (Feltham, 2003, s. 121). Do obzvláště nepříjemné situace se překladaťelé dostali při neodborném překladu právních pojmů, jak bylo uvedeno v souvislosti s pátou a devátou kapitolou.

Milan Jakobec vymezuje ve své předmluvě tři cílové skupiny: budoucí diplomaty, studenty, veřejnost. K tomu nelze mít žádné připomínky. Jinou otázkou ovšem je, jestli bude recenzovaná kniha pro čtenáře přínosem. Ten, kdo diplomacii nestuduje nebo se jí nehodlá živit, v ní bezpochyby najde řadu nových poznatků a setká se s informacemi, které mu v takové formě nejsou jinak dostupné. Pro studenty mezinárodních vztahů, mezinárodní politiky a diplomacie je příručka jen stručným a povrchním shrnutím přednášené látky z několika samostatných předmětů. Seznámí-li se s ní v úvodu studia, pak jim může napomoci v základní orientaci v oboru. Po pár semestrech by už ale jejich znalosti měly několikanásobně přesahovat záběr příručky. Podobně pro budoucí diplomaty by přečtení recenzované příručky mělo být podle mého názoru jen rozcvičkou před během na dlouhé trati odborného vzdělávání. Pevně věřím, že příprava budoucích českých diplomatů na Diplomatické akademii v Praze nestojí výhradně na této publikaci.

Vrátím-li se k úvodnímu přirovnání příručky ke kuchařce, pak jde o kuchařku pro začátečníky s nepřehlédnutelným podtitulem *levně, rychle, jednoduše*. Hotový poklad pro začínající hospodyňky a nezávislé muže, nic zajímavého pro naše babičky a šéfkuchaře významných hotelů. Felthamova příručka rozhodně není průlomem do vysokoškolské pedagogiky a nemělo by se jen o ni jedinou opírat vzdělávání budoucích diplomatů. Laik v ní

ale nalezne spoustu informací o diplomatické praxi, podaných čtivou a přehlednou formou. Příručka tak má velkou šanci přispět k popularizaci tématu u nás.

Zuzana Trávníčková

---

¹ Viz Potočný, Miroslav – Ondřej, Jan: Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část. 3. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 185. David, Vladislav – Sladký, Pavel – Zbořil, František: Mezinárodní právo veřejné. Praha: Linde, 2004, s. 101. Čepelka, Čestmír – Šturma, Pavel: Mezinárodní právo veřejné. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 154.